

İbrâhim bin Edhem

Tâbiînin meşhur âlimlerinden ve evliyânın büyüklerinden. İsmi, **İbrâhim bin Edhem bin Mansûr** olup, künyesi **Ebû İshâk**'tır. Nesebi **hazret-i Ömer**'e "radıyallahü anh" dayanır. Babası Edhem, Belh şehrinin hükümdârıydı.

714 (H.96)te Belh şehrinde doğdu.

779 (H. 162)da Şam'da vefât etti. Burada büyük türbesi, câmi ve pekçok vakfı vardır.

Fudayl bin İyâd'dan feyz aldı. İmrân bin Mûsâ bin Zeyd Râî ve Şeyh Mansûr Selâmî'nin sohbetinde bulunmuş, Veysel Karânî hazretlerinin rûhâniyetinden istifâde etmiştir. Bağdat, Şam ve Hicaz'da meşhur oldu. Üç kıtanın âlimlerinin çoğundan ilim öğrendi. İmâm-ı A'zam'ın sohbetleriyle olgunlaştı. İmâm-ı A'zam hazretleri onu medh edip; "İbrâhim bin Edhem seyyidimiz ve sevdiğimizizdir." buyurmuştur. Arap lisânını çok fasih konuşurdu. Dinde fakih ve müctehiddi. Çeştiyye yolunun büyükleri arasında yer aldı. Rumlara karşı yapılan cihâdlara katıldı.

Yahya bin Sa'îd el-Ensârî, Sa'îd bin Mezbân, Mukâtil bin Süleymân ve Süfyân-ı Sevrî'den, Sevrî de, İbrâhim bin Edhem'den hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuştur. Evzâî, Şakîk-i Belhî, İbrâhim bin Beşşâr, kendisinden hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuşlardır. Nesâî, Dâre Kutnî, İmâm-ı Buhârî onun sika (güvenilir) bir râvî olduğunu bildirmişlerdir. Buhârî, **Sahîh**'inde "Edeb"; Tirmizî "Tahâret" kısmında kendisinden rivâyette bulunmuşlardır.

Tasavvuf yoluna girmesi şöyle olmuştur:

Babası Edhem, Belh şehri pâdişâhıydı. İbrâhim bin Edhem ise, şehzâde olup, köşklerde oturur, avlanmayı severdi. Her türlü imkâna sâhip, her istediğini yer, her istediğini giyer, bütün emirleri hemen yapılırdı. Bir yola çıktığı zaman, kırk altın kalkanlı asker önünden, kırk altın gürzlü asker arkasından yürürdü. Bir gece tahtı üzerinde uyumuştur. Bir ses duyup

uyandı. Tavan sallanıyordu. Damda biri vardı: “Damdaki kimdir?” diye seslendi. “Tanıdık biriyim, devemi kaybettim de onu arıyorum.” dedi. “Hey şaşkın damda deve olur mu?” deyince, damdaki zât; “Ey gâfil! Sen Allahü teâlâyı altın taht ve süslü elbiseler içinde olduğun hâlde arıyorsun! Damda deve aramak bundan daha mı acâyip?” dedi. İbrâhim bin Edhem hazretleri bu sözlerden çok etkilendi. Kalbi, Allahü teâlânın aşkıyla yanmaya başladı. O zamâna kadar bilip bilmediği bütün günâhlarına, hatâ ve kusûrlarına tövbe etti. Bu hususta başka rivâyetler de vardır.

Her şeyi bırakıp, Allahü teâlânın râzı olduğu yola girdi. Her an Allahü teâlâyâ ibâdet ve tâatte bulunmak için kendisine dünyâ meşgâlelerinden uzak, sâkin bir yer aradı. Nişâbûr civârında dokuz sene kaldı. Sonra Mekke-i mükerreremeye doğru yola çıktı. Sahrâda giderken bir zât ile karşılaştı. O zât kendisine İsm-i a’zamı öğretti. Bununla Allahü teâlâyâ duâ etti. Hızır aleyhisselâm ile görüştü. O, kendisine; “Sana, İsm-i a’zam’ı öğreten kimse İlyâs aleyhisselâmdı.” dedi ve çok sohbet ettiler. Büyük bir zâtın geldiğini haber alan Mekke-i mükerreme âlimleri onu karşılayıp, iltifâtlarda bulundular. Mekke-i mükerremede kalıp ilim ve ibâdetle meşgûl oldu. Orada da tanındı. O zamânın büyük âlimlerinden Süfyân-ı Sevrî ve Fudayl bin İyâd ile karşılaşıp onların sohbetlerinde ve ilim meclislerinde bulundu. Daha sonra Şam’a gitti ve ömrünün sonuna kadar orada kaldı.

İbrâhim bin Edhem hazretleri helâl lokma yemeye çok dikkat eder ve herkese tavsiye buyururlardı.

İbrâhim bin Edhem, helâl kazanmak için zaman zaman da sırtında odun taşırdı. Yine odun taşıdığı bir günde İmâm-ı Evzâî, sırtındaki odunları görüp niçin bu kadar sıkıntı çektiğini sordu. İbrâhim bin Edhem; “Öyle söyleme, hadîs-i şerîfte; **Helâl kazanmak için sıkıntı çekenlere Cennet vâcib olur**, buyruldu.” cevâbını verdi.

Kendisinden bir zât nasîhat istediğinde buyurdu ki:

Altı şeyi kabul edip yaparsan, hiçbir işin sana zarar vermez.

Dünyâda ve âhırette rahat edersin. O altı şey şunlardır:

1. Günah yapacağın zaman, Allahü teâlânın sana verdiği rızkı yeme.
2. Ona âsî olmak istersen, O'nun mülkünden çık. Mülkünde olup da O'na isyân etmek uygun olur mu?
3. O'na isyân etmek istersen, gördüğü yerde günâh yapma. Görmediği yerde yap. O'nun mülkünde olup, verdiği rızkı yiyip, gördüğü yerde günah yapmak uygun değildir.
4. Can alıcı melek, rûhunu almaya geldiği zaman tövbe edinceye kadar izin iste. O meleği kovamazsın. Şimdi kudretin var, güç kuvvetin yerindeyken tövbe et. Tövbe edilecek zaman bu zamandır. Zîrâ ölüm meleği ânîden gelir.
5. Mezarda Münker ve Nekir isimindeki iki melek, suâl için geldiklerinde, onları kov. Seni imtihân etmesinler. Soran kimse dedi ki: "Buna imkân yoktur." İbrâhim bin Edhem; "Öyle ise şimdiden onlara cevap hazırla." buyurdu.
6. Kıyâmet günü Allahü teâlâ; "Günâhı olanlar Cehennem'e gitsin." diye emredince; "Ben gitmem!" de! Soran kimse; "Bu sözümü dinlemezler!" dedi ve tövbe edip ölünceye kadar tövbesinden vazgeçmedi.

İbrâhim bin Edhem birisiyle arkadaş olmuştu. Bu arkadaşlık bir müddet devâm etti. Zaman geldi ayrılmaları gerekti. Arkadaşı dedi ki: "Uzun zaman arkadaşlık ettik. Bir ayıbımı gördünse söyle de bir daha yapmayayım." Cevâbında buyurdu ki: "Kardeşim! Sende bir ayıp görmedim. Ben sana dâimâ sevgi gözüyle baktım. Onun için seni hep iyi buldum. Senden gördüklerim hep iyi şeylerdi. Ayıp arıyorsan bana sorma!"

Allahü teâlâ, meâlen; **"Ey kullarım, benden isteyiniz, kabul ederim, veririm."** (Mü'min sûresi: 60) buyuruyor." Hâlbuki istiyoruz vermiyor?" diye İbrâhim bin Edhem'e sorduklarında, cevâben; "Allahü teâlâyı çağırırsınız, O'na itâat etmezsiniz. Kur'ân-ı kerîmi okursunuz, gösterdiği yolda gitmezsiniz. Cenâb-ı Hakk'ın nîmetlerinden faydalanırsınız, O'na

şükretmezsiniz. Cennet'in ibâdet edenler için olduğunu bilirsiniz, hazırlıkta bulunmazsınız. Cehennem'i âsîler için yarattığını bilirsiniz, ondan sakınmazsınız. Babalarınızın, dedelerinizin ne olduklarını görür, ibret almazsınız. Ayıbınıza bakmayıp başkalarının ayıplarını araştırırsınız. Böyle olan kimseler, üzerlerine taş yağmadığına, yere batmadıklarına, gökten ateş yağmadığına şükretsiner. Daha ne isterler? Duâlarının netîcesi, yalnız bu olursa yetmez mi?" buyurdu.

İbrâhim Edhem, hükümdârlığı bıraktıktan sonra, bir gün deniz kenarında oturmuş yama yamıyordu. Memleketin vâlisi yanındakilerle birlikte oradan geçerken, İbrâhim Edhem hazretlerinin başında durdu. Vâli onu seyrederken şöyle düşündü: "Bak şu dünün hükümdârına! Böyle yapmakla eline ne geçti?" İbrâhim Edhem, vâlinin aklından geçenleri anlamıştı. Kaldırıp iğnesini denize fırlattı. Sonra; "Balıklar iğnemi getirin!" dedi. Bir balık, ağzında İbrâhim Edhem'in denize attığı iğneyi getirdi. İbrâhim Edhem iğneyi balığın ağzından alıp sonra vâliye döndü: "Elime bu iğne geçti." buyurdu. Yâni; "Ben Allahü teâlâdan gayrı olanları bırakıp bütün varlığımla O'na döndüğüm için, bu balıkları bana hizmetçi etti ve bana bu kerâmeti verdi." Kerâmetleriyle ve insanlara nasîhatleriyle meşhûr olan ve sevgisi gönüllerde yaşayan İbrâhim bin Edhem hazretleri buyurdu ki: "Öbür dünyâda terâzide en ağır amel, burada bedene en zor gelenidir."

"İşittiğime göre, kıyâmet günü insan, daha çok utansın, diye tanıdıklarının yanında hesâba çekilir."

"İlmi, amel için öğreniniz. Çokları bunda yanıldı. İlimleri dağlar gibi büyüdü, amelleri ise zerre gibi küçüldü."

Her zaman şöyle duâ ederdi: "Yâ Rabbî! Beni günâh alçaklığından kurtar. Sana tâat (ibâdet) lezzetine ulaştır."